

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 października 2022 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu XIV Zamiejscowy Wydział Cywilny z siedzibą w P.

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia Marcin Garcia Fernandez

Protokolant: prot. sąd. Kamila Sucharkiewicz

po rozpoznaniu w dniu 12 października 2022 r. w Pile

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. F. i M. F.**

przeciwko **Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.**

o ustalenie i zapłatę

1. ustala, że nie istnieje stosunek prawny kredytu, wynikający z umowy o kredyt hipoteczny nr KH/ (...), zawartej 27 czerwca 2007 r. przez powodów A. F. i M. F. z pozwanym Bankiem (...) Spółką Akcyjną z siedzibą w W.;
2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 38.409,35 (trzydzieści osiem tysięcy czterysta dziewięć i 35/100) CHF (franków szwajcarskich) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty;
3. zasądza od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 11.846,67 (jedenaście tysięcy osiemset czterdzieści sześć i 67/100) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot:
 - a) 5.124 zł od dnia 15 października 2019 r. do dnia zapłaty,
 - b) 6.722,67 zł od dnia 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty;
4. zasądza od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 6.434 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się niniejszego wyroku do dnia zapłaty, tytułem zwrotu kosztów procesu.

Marcin Garcia Fernandez

UZASADNIENIE

Powodowie M. F. i A. F. w pozwie z 12 maja 2020 r. skierowanym do Sądu Rejonowego w Pile wnieśli o zasądzenie od pozwanego Banku (...) SA z siedzibą w W. na ich rzecz: 1) 59.544,58 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 57.251,99 zł od 15 października 2019 r. i od 2.292,59 zł od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 2) 8.319 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5.124 zł od 15 października 2019 r. i od 3.195 zł od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 3) 3.527,67 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty. Ponadto wnieśli o zasądzenie na ich rzecz kosztów procesu z uwzględnieniem kosztów postępowania pojednawczego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powodowie podali, że 26 czerwca 2007 r. zawarli z pozwanym umowę kredytu hipotecznego nr KH/ (...) indeksowaną kursem franka szwajcarskiego na kwotę 234.724 zł na okres 372 miesięcy. Kredyt został przeznaczony na zakup mieszkania na rynku wtórnym, na refinansowanie kosztów poniesionych na cele

mieszkaniowe oraz na koszty kredytu. Zabezpieczenie kredytu stanowiły hipoteka, cesja polisy ubezpieczenia mieszkania i ubezpieczenie niskiego wkładu własnego. Na podstawie aneksu z 22 maja 2009 r. spłacają kredyt w walucie. Na podstawie aneksu z 12 lipca 2016 r. pozwany pobiera prowizję za zwiększone ryzyko. Zawarli umowę jako konsumenci. Została ona sporządzona na wzorcu umownym stosowanym przez pozwanego. Nie została im przedstawiona rzetelna informacja o rzeczywistym ryzyku związanym z indeksacją i kształtowaniu się kursu CHF w przeszłości. Wyeksponowane zostały wyłącznie korzyści z umowy indeksowanej kursem CHF. Nie mieli możliwości negocjowania postanowień umowy. Do 15 października 2019 r. zapłacili z tytułu spłaty kredytu 188.005,16 zł. Umowa zawiera postanowienia niedozwolone dotyczące: indeksacji, ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, prowizji. Zmiana ubezpieczenia niskiego wkładu własnego na prowizję nie prowadzi do wyeliminowania abuzywności postanowienia przewidującego taką formę zabezpieczenia. Postanowienia niedozwolone ich nie wiążą. Ich wyeliminowanie powoduje, że w okresie od 15 września 2009 r. do 15 października 2019 r. nadpłacili w ratach kredytu 59.544,58 zł a także przysługuje im zwrot 8.319 zł zapłaconych kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego i 3.527,67 zł prowizji za zwiększone ryzyko.

W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu zgłosił zrzut przedawnienia, a nadto w obszernej argumentacji krytycznie odniósł się do stanowiska powodów co do abuzywności postanowień umowy (k. 131-200).

Pismem z 15 lutego 2022 r. powodowie rozszerzyli powództwo w ten sposób, że obok dotychczasowych żądań zgłosili jako ewentualne żądania zasądzenia od pozwanego na ich rzecz kwot: 1) 38.409,35 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty w związku z nieważnością umowy kredytu; 2) 8.319 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5.124 zł od 15 października 2019 r. i od 3.195 zł od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 3) 3.527,67 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty a także ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego kredytu w związku z nieważnością umowy kredytu nr KH/ (...) z dnia 26 czerwca 2007 r. Ponadto w ramach drugiego żądania ewentualnego wnieśli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kwot: 1) 38.409,35 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty, jako zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych w wyniku zastosowania w umowie kredytu niedozwolonych postanowień umownych; 2) 8.319 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5.124 zł od 15 października 2019 r. i od 3.195 zł od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 3) 3.527,67 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu rozszerzenia powództwa powodowie podali, że w ramach pierwszego żądania ewentualnego, na wypadek uznania nieważności umowy, domagają się 38.409,35 CHF jako zwrotu świadczeń spełnionych przez nich w wykonaniu umowy kredytu od 16 lutego 2011 r. do 15 grudnia 2019 r. W ramach drugiego żądania ewentualnego, na wypadek uznania niedozwolonego charakteru postanowień umowy a jednocześnie przyjęcia braku podstaw do uwzględniania roszczenia głównego w walucie polskiej, domagają się 38.409,35 CHF jako zwrotu świadczeń nadpłaconych przez nich w wykonaniu umowy kredytu od 16 lutego 2011 r. do 15 października 2019 r. (k. 605-609).

W związku z rozszerzeniem powództwa Sąd Rejonowy w Pile postanowieniem z 3 marca 2021 r. stwierdził swą niewłaściwość i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Poznaniu (k. 625).

W odpowiedzi na rozszerzenie powództwa pozwany wniósł o jego oddalenie w całości i podtrzymał całą swoją dotychczasową argumentację (k. 639-662).

Pismem z 8 lipca 2022 r. powodowie ponownie dokonali modyfikacji powództwa, tym razem tylko w ten sposób, że jako żądanie główne zgłosili dotychczasowe pierwsze żądanie ewentualne: zasądzenia od pozwanego na ich rzecz kwot: 1) 38.409,35 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 2) 8.319 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5.124 zł od 15 października 2019 r. i od 3.195 zł od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty; 3) 3.527,67 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 20 grudnia 2019 r. do dnia zapłaty a nadto ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego kredytu w związku z nieważnością umowy kredytu nr KH/ (...)

z dnia 26 czerwca 2007 r. Natomiast dotychczasowe żądania główne zgłosili jako pierwsze żądanie ewentualne (k. 828-830).

Pozwany także po tej zmianie powództwa podtrzymał dotychczasowe stanowisko w sprawie (k. 837-840).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powodowie w 2007 r. zamierzali kupić mieszkanie na rynku wtórnym i potrzebowali kredytu. Trafili do placówki pozwanego, gdzie powiedziano im, że mają zdolność na kredyt w złotych i na kredyt powiązany z frankiem szwajcarskim. Przedstawiono im symulację kosztów związanych z obydwoma tymi kredytami. Z tej symulacji wynikało, że kredyt powiązany z frankiem szwajcarskim ma znacznie niższą ratę. Powodów uprzedzono, że przy tym ostatnim kredycie wysokość raty zależy od kursu franka, ale jednocześnie zapewniono ich, że jego kurs jest stabilny. Na poparcie tej tezy przedstawiono im dane historyczne z ostatniego roku, z których wynikało, że wahania kursu nie przekraczają 15 % i podkreślono, że nawet gdyby taka sytuacja się powtórzyła, rata kredytu powiązanego z frankiem szwajcarskim i tak będzie niższa. Powiedziano im także, że kredyt będzie oprocentowany według stawki LIBOR dla franka szwajcarskiego oraz, że przy wykonywaniu umowy będzie miał zastosowanie kurs franka, który będzie ustalał bank.

Powodowie zdecydowali się na zaproponowaną im umowę kredytu powiązanego z frankiem szwajcarskim i 6 czerwca 2007 r. złożyli wniosek o kredyt na 234.724 zł na okres 360 miesięcy. Wniosek wypełnił pracownik pozwanego a oni go podpisali.

Dodatkowo wraz z wnioskiem powodowie podpisali dokument z 6 czerwca 2007 r. zatytułowany „Informacja dla Wnioskodawców ubiegających się o produkty hipoteczne indeksowane kursem waluty obcej, oparte na zmiennej stopie procentowej”. Zawierał on informację, że wybierając zadłużenie w walucie obcej kredytobiorcy korzystają z oprocentowania niższego niż w kredycie złotowym i spłacają niższą miesięczną ratę. Jednak w takiej sytuacji narażają się na ryzyko zmiany kursów waluty. Sprawia ono, że rata i zadłużenie przeliczone na złote podlega ciągłym wahaniom, w zależności od aktualnego kursu waluty. Ryzyko to jest znacznie mniejsze, jeśli kredytobiorca osiąga dochody w tej samej walucie obcej. Wskazano też, że z tych powodów warto rozważyć zaciągnięcie długoterminowego kredytu w PLN jako korzystną alternatywę dla kredytów walutowych, które mimo atrakcyjnych aktualnie warunków cenowych w długim okresie mogą się okazać droższe na skutek wzrostu kursów walutowych. W dokumencie tym zostało także przedstawione ryzyko zmian stóp procentowych. W konkluzji stwierdzono, że zmienność kursów walutowych i wahania stóp procentowych powodują, że rzeczywiste koszty obsługi długu mogą okazać się znacząco wyższe od wcześniej założonych. Dlatego zachęcano do zapoznania się z danymi historycznymi i sporządzonymi przez analityków prognozami dotyczącymi wahań kursów oraz wysokości stawek referencyjnych dla danej waluty, a więc wartości, które w danym momencie mogą być korzystne dla kredytobiorcy, ale w długim okresie mogą się okazać niekorzystne. W dalszej części zawarto także symulację wpływu zmiany stopy procentowej oraz kursu waluty na wysokość raty. Wskazano tam wysokość raty kapitałowo - odsetkowej przy założeniu, że kurs CHF wzrośnie o wartość stanowiącą różnicę między maksymalnym i minimalnym kursem CHF z okresu ostatnich 12 miesięcy, tj. o 15,56 %.

Powodowie uzyskali pozytywną decyzję kredytową. W związku z tym pozwany przygotował umowę o kredyt hipoteczny nr KH/ (...), datował ją na 26 czerwca 2007 r. i przesłał do swojej placówki. Tam 27 czerwca 2007 r. powodowie podpisali ją oraz załączniki do niej. Jej postanowienia nie były im przez pracownika Banku objaśniane. Tego dnia poza podpisaniem umowy kredytu powodowie otworzyli także w pozwanym banku rachunek osobisty w złotych, z którego miała nastąpić spłata rat.

Umowa kredytu została sporządzona przy wykorzystaniu stosowanego przez Bank wzoru. Jego zapisy nie były przez powodów negocjowane.

Wysokość kursu franka szwajcarskiego, po którym miała nastąpić indeksacja, nie była przez powodów negocjowana i nie była im znana.

(dowód: wniosek kredytowy, k. 205-207, informacja z 6.06.2007 r., k. 233, decyzja kredytowa, k. 240-241, umowa kredytu, k. 201-203, załączniki do umowy, k. 234-235, zeznania powodów, k. 602-603, 812v-813)

Umowa kredytu zawiera, wśród innych, następujące zapisy:

Określenia użyte w Umowie mają znaczenie nadane im w „Regulaminie kredytowania osób fizycznych w ramach usług bankowości hipotecznej w Banku (...) S.A., zwanym dalej (...)” (§ 1 wstęp).

Kredytobiorca oświadcza, że otrzymał Regulamin, zapoznał się z nimi i zaakceptował warunki w nim zawarte (§ 1 ust. 1).

Kwota kredytu: 234.724,00 PLN (§ 2 ust. 1). Kredyt jest indeksowany do CHF, po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF według Tabel Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku (...) w dniu uruchomienia kredytu lub transzy. Po uruchomieniu kredytu lub pierwszej transzy kredytu wypłacanego w transzach Bank wysłał do Kredytobiorcy pismo, informujące o wysokości pierwszej raty kredytu, kwocie kredytu w CHF oraz jego równowartości w PLN zgodnie z kursem kupna CHF według tabeli Tabel Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku (...) w dniu uruchomienia kredytu / transzy, przy czym zmiany kursów walut w trakcie okresu kredytowania mają wpływ na wysokość kwoty zaciągniętego kredytu oraz raty kapitałowo odsetkowej (§ 2 ust. 2). Cel kredytu: zakup gotowego mieszkania na rynku wtórnym; kwota 214.000,00 PLN; refinansowanie kosztów poniesionych na cele mieszkaniowe; kwota: 6.000,00 PLN; koszty wliczone w kredyt; kwota 14.724,00 PLN (§ 2 ust. 3). Przedmiotem kredytowania jest spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego (...) miejscowość P. (§ 2 ust. 4). Okres kredytowania wynosi 372 miesiące, w tym liczba miesięcy karencji: 0, licząc od daty wypłaty kredytu lub jego pierwszej transzy (§ 2 ust. 6).

Wypłata kredytu nastąpi zgodnie z zasadami określonymi w Regulaminie z uwzględnieniem poniższych zasad: Sposób wypłaty: jednorazowo (§ 3 ust. 1). Wypłata kredytu nastąpi: na rachunek bankowy Kredytobiorcy, na rachunek bankowy Zbywcy Kredytowanej Nieruchomości (§ 3 ust. 2). Warunkami wypłaty Kredytu / pierwszej transzy Kredytu są: (...) założenie przez wszystkich Kredytobiorców / Pożyczkobiorców wspólnego rachunku osobistego w Banku (...) S.A. (§ 3 ust. 3).

Od kwoty udzielonego kredytu Bank pobiera jednorazową bezzwrotną prowizję w wysokości 2.324,00 PLN (§ 4 ust. 1).

Kredytobiorca oświadcza, że wraz z wnioskiem kredytowym otrzymał pismo „Informacja dla Wnioskodawców ubiegających się o produkty hipoteczne indeksowane kursem waluty obcej, oparte na zmiennej stopie procentowej” i zapoznał się z nim (§ 5 ust. 3).

Kredyt jest oprocentowany według zmiennej stopy procentowej (§ 6 ust. 1). Oprocentowanie kredytu wynosi 3,6950 % w stosunku rocznym, co stanowi sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) obowiązującej w dniu sporządzenia Umowy oraz marży w wysokości 1,4000 p.p., stałej w całym okresie kredytowania (§ 6 ust. 3). Oprocentowanie kredytu ulega zmianie w zależności od zmiany stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) (§ 6 ust. 5).

Kredytobiorca zobowiązuje się spłacić kwotę kredytu w CHF ustaloną zgodnie z § 2 w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu, zgodnie z (...) Banku (...) S.A. (§ 7 ust. 1). Kredyt spłacany będzie w 372 ratach miesięcznych, w tym o rat obejmujących odsetki w okresie karencji spłaty kredytu oraz 372 równych ratach miesięcznych (...) (§ 7 ust. 2). Spłata kredytu następować będzie poprzez bezpośrednie potrącenie przez Bank należnych mu kwot z rachunku Kredytobiorcy w Banku (...) (§ 7 ust. 3).

Na zabezpieczenie spłaty kredytu wraz z odsetkami i innymi kosztami Kredytobiorca ustawiana na rzecz Banku hipotekę kaucyjną do kwoty 399.030,80 PLN na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego (...) (§ 9 ust. 1). Dodatkowe zabezpieczenia kredytu do czasu, gdy saldo zadłużenia z tytułu udzielonego kredytu stanie się równe lub niższe niż 188.356,80 PLN, stanowi ubezpieczenie kredytów hipotecznych z niskim udziałem własnym (...) (§ 9 ust. 7). Kredytobiorca jest zobowiązany do zwrotu Bankowi kosztów ubezpieczenia w wysokości 1.708,00 PLN za pierwszy 36-miesięczny okres trwania ochrony ubezpieczeniowej (§ 9 ust. 8).

Kredytobiorca oświadcza, że w zakresie roszczeń Banku wynikających z tytułu udzielenia kredytu (...) poddaje się egzekucji (...) do kwoty 469.448,00 PLN.

(dowód: umowa kredytu, k. 29-34, 201-203)

Obowiązujący w dacie podpisania umowy Regulaminie kredytowania osób fizycznych w ramach usług bankowości hipotecznej w Banku (...) S.A. zawierał, wśród innych, następujące zapisy:

Użyte określenia w Regulaminie oznaczają: kredyt w walucie obcej - kredyt udzielony w PLN, indeksowany kursem waluty obcej wg Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku (§ 2 pkt 18). W przypadku kredytu w walucie obcej: 1) Wnioskodawca we wniosku o udzielenie kredytu określa kwotę kredytu w PLN z zaznaczeniem waluty wnioskowanego kredytu, 2) Kredyt jest kredytem indeksowanym do walut wymienialnych i jest udzielany w złotych polskich. W umowie kredytowej kwota kredytu jest określana w PLN, 3) uruchomienie środków z kredytu następuje w sposób określony w dyspozycji uruchomienia kredytu, po jej akceptacji przez Bank (§ 5 ust. 16).

W przypadku kredytu w walucie obcej kwota raty spłaty obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia spłaty (§ 8 ust. 3). W przypadku kredytu w walucie obcej Kredytobiorca może zastrzec w umowie kredytu, iż Bank będzie pobierał ratę spłaty z rachunku w walucie, do jakiej kredyt jest indeksowany, o ile ten rachunek jest dostępny w aktualnej ofercie Banku (§ 8 ust. 4).

(dowód: regulamin, k. 34-43, 212-221)

W dniu 28 czerwca 2007 r. powodowie złożyli dyspozycję wypłaty kwot: 200.000 zł kredytu na rachunek zwykły mieszkania, tytułem ceny, 6.000 zł na ich rachunek u pozwanego, jako refinansowanie zadatku, 6.430,62 zł na rachunek pozwanego tytułem kosztów wliczonych w kredyt i 5.368 zł na rachunek pośrednika jako jego prowizję. Dyspozycja została wykonana przez pozwanego 2 lipca 2007 r. W dniu 8 stycznia 2008 r. powodowie złożyli dyspozycję wypłaty 14.000 zł kredytu na ich rachunek u pozwanego. Dyspozycja została wykonana 11 stycznia 2008 r.

W dniach wypłat obie transze kredytu zostały przeliczone na franki szwajcarskie: pierwsza (220.122,61 zł) po kursie 2,2182 zł za 1 CHF, co dało 99.234,79 CHF i druga (14.000 zł) po kursie 2,151 zł za 1 CHF, co dało 6.508,60 CHF, czyli w sumie 105.743,39 CHF.

(dowód: dyspozycje wypłaty środków, k. 237-238 i 239, zaświadczenie pozwanego, k. 67)

Do maja 2009 r. powodowie spłacali kredyt w złotych. Na mocy zmiany warunków umowy, dokonanej na ich wniosek, od czerwca 2009 r. spłacają kredyt we frankach szwajcarskich.

(dowód: zaświadczenie pozwanego, k. 69-78, wniosek o zmianę warunków kredytu, k. 208-210, zeznania powodów, k. 813)

Aneksiem 12 lipca 2016 r. strony zmieniły umowę kredytu w ten sposób, że uzgodniły prowizję za zwiększone ryzyko Banku z tytułu występowania niskiego wkładu własnego, pobieraną w kolejnych trzydziestosześcioletnich okresach, wyeliminowały postanowienia dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz sprecyzowały sposób ustalania kursów w tabeli kursowej pozwanego.

(dowód: aneks, k. 33, 204)

W okresie od 16 lutego 2011 r. do 15 października 2019 r. powodowie zapłacili pozwanemu z tytułu rat kredytu 38.409,35 CHF. Ponadto w ramach umowy powodowie zapłacili pozwanemu: 10.027 zł z tytułu refinansowania kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego (z czego 1.708 zł w pierwszym trzyletnim okresie od zawarcia umowy a 8.319 zł począwszy od 26 czerwca 2010 r.) oraz 3.527,67 zł prowizji za zwiększone ryzyko Banku z tytułu niskiego wkładu własnego.

(dowód: dyspozycje wypłaty środków, k. 237-238 i 239, zaświadczenia pozwanego, k. 68-78, 249-254, zestawienia spłat, k. 242-259, 614-618)

Wnioskiem z 5 września 2019 r. powodowie wezwali pozwanego do próby ugodowej. Zgłosili w nim roszczenie o zapłatę 171.755,97 zł nienależnie pobranych rat od 5 września 2009 r. do 5 września 2019 r. oraz 5.124 zł nienależnie pobranej opłaty za zrefinansowanie kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego. W uzasadnieniu podali, że kwoty te są nienależne z powodu nieważności umowy kredytu spowodowanej abuzywnością jej postanowień. Na wypadek uznania abuzywności postanowień umowy, ale odrzucenia skutku jej nieważności, jako ewentualne zgłosili roszczenie o zapłatę 57.251,99 zł nienależnie pobranych świadczeń od 5 września 2009 r. do 5 września 2019 r. i 5.124 zł nienależnie pobranej opłaty za zrefinansowanie kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego. W piśmie z 14 października 2019 r. pozwany nie wyraził zgody na zawarcie ugody i zakwestionował istnienie roszczeń powodów.

Pismem z 13 listopada 2019 r. powodowie wezwali pozwanego do zapłaty na ich rzecz 157.172,05 zł z tytułu nienależnie pobranych świadczeń od 16 listopada 2009 r. do 15 października 2019 r. oraz 11.846,67 zł nienależnie pobranych opłat z tytułu refinansowania kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz prowizji za zwiększone ryzyko Banku w związku z niskim wkładem. Na wypadek uznania, że postanowienia umowy są abuzywne i prowadzą do nieważności umowy, ale nie przysługuje im zwrot świadczenia w złotych, wezwali pozwanego do zapłaty 44.277,63 CHF z tytułu nienależnie pobranych świadczeń od 16 listopada 2009 r. do 15 października 2019 r. oraz 11.846,67 zł nienależnie pobranych opłat z tytułu refinansowania kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz prowizji za zwiększone ryzyko Banku w związku z niskim wkładem. W uzasadnieniu powodowie powołali się na nieważność umowy kredytu, abuzywność klauzul indeksacyjnej i ubezpieczenia niskiego wkładu własnego. W piśmie z 19 grudnia 2019 r. pozwany odmówił uwzględnienia roszczeń.

(dowód: wniosek powodów, k. 44-47, odpowiedź pozwanego, k. 50, pismo powodów, k. 51-57, odpowiedź pozwanego, k. 58-61)

W dacie podpisania przedmiotowej umowy kredytu powodowie byli małżeństwem i są nim nadal. Od chwili zawarcia małżeństwa pozostają w ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej. W dacie podpisania umowy powód miał wykształcenie wyższe politechniczne i pracował na umowie o pracę. Powódka miała wykształcenie wyższe politechniczne i nie pracowała.

(dowód: wniosek kredytowy, k. 205, zeznania powodów, k. 812-813)

Pozwany zabezpieczał swoje ryzyko kursowe związane z kredytami indeksowanymi do franka szwajcarskiego operacjami na rynku finansowym, dzięki czemu nawet gwałtowne wahania tego kursu nie powodowały po jego stronie strat.

(dowód: zeznania świadków: K. M., k. 778 i J. C., k.783)

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o poniższą ocenę dowodów.

Niektóre fakty zostały przez strony przyznane wprost albo pośrednio i te Sąd przyjął bez dowodów (art. 229 k.p.c. i 230 k.p.c.).

Część ustaleń Sąd poczynił w oparciu o dokumenty prywatne, które zostały złożone przez powodów w kserokopiach. Złożenie tych kserokopii stanowiło w istocie zgłoszenie twierdzeń o istnieniu dokumentów o wynikającej z nich formie i treści. Odwołanie się przez pozwanego do złożonej przez powodów kopii dokumentu było przyznaniem takiego twierdzenia (art. 229 k.p.c.). Natomiast niedoniesienie się przez niego do kserokopii złożonych przez powodów stanowiło nie wypowiedzenie się co do ich twierdzeń o istnieniu dokumentów o wynikającej z kopii formie i treści, które w świetle wyników rozprawy pozwalało uznać je za przyznane (art. 230 k.p.c.). Dawało to możliwość przeprowadzenia dowodów z dokumentów, których istnienie, treść i forma zostały przyjęte bez dowodów, tak jakby zostały one złożone w oryginale lub uwierzytelnionym odpisie.

Pozwany złożył dokumenty prywatne w odpisach poświadczonych za zgodność z oryginałem przez swego pełnomocnika - radcę prawnego. Zgodnie z art. 129 § 3 k.p.c., zawarte w odpisie dokumentu poświadczenie zgodności z oryginałem przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa ma charakter dokumentu urzędowego. W związku z tym dokonane przez pełnomocnika pozwanego poświadczenia wierności oryginałom odpisów dokumentów korzystały z domniemania zgodności treści z prawdą (art. 244 § 1 k.p.c.). Domniemanie to nie było przez drugą stronę podważane. W związku z tym należało przyjąć, że odpisy dokumentów są zgodne z oryginałami.

Dokumenty prywatne, na podstawie których Sąd dokonał ustaleń, nie budziły wątpliwości co do swojej prawdziwości, jak też nie były przez strony podważane pod jakimkolwiek względem. Dlatego Sąd uznał je za w pełni godne zaufania. Pozostałe, zgromadzone w aktach dokumenty nie miały znaczenia z punktu widzenia możliwości ustalenia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Zeznania świadków K. M. i J. C. miały niewielkie znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Nie brali oni udziału w rozmowach z powodami i zeznawali wyłącznie na okoliczności poboczne. W zakresie, w którym zeznania świadków stały się podstawą ustaleń, ich wiarygodność nie budziła zastrzeżeń i nie była przez strony kwestionowana. W pozostałym zakresie były nieprzydatne z przyczyn, które będą wynikać z dalszych rozważań.

Zeznania świadka A. K. nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż nie prowadziła ona rozmów z powodami. Z jej zeznań nie wynika, aby pracowała w placówce pozwanego, w której powodowie ubiegali się o kredyt. Jej zeznania co do tego, jakie informacje rutynowo przekazywała klientom nie mogły stanowić wystarczającego dowodu, że inny pracownik tak uczynił w rozmowach z powodami. Podkreślenia przy tym wymaga, że gdyby nawet przyjąć, że powodom zostały podane wszystkie te informacje, o których mówiła świadek, nie zmieniłoby to oceny prawnej stanu faktycznego z przyczyn, które będą wynikały z dalszych rozważań.

W niniejszej sprawie, z oczywistych względów, znaczenie dla jej rozstrzygnięcia mogły mieć jedynie zeznania powodów i dlatego Sąd dowód z przesłuchania stron ograniczył do nich. Strony są osobami najbardziej zainteresowanymi wynikiem sprawy, skutkiem czego dowód z ich zeznań jest bardzo niepewnym źródłem poznania prawdy. Ponadto w chwili składania przez powodów zeznań minęło piętnaście lat od dnia podpisania umowy kredytu, co musiało mieć negatywny wpływ na możliwość przypomnienia sobie przez nich wszystkich okoliczności zawarcia umowy i to niezależnie od tego, że fakty te, jako dotyczące bardzo istotnej dla nich kwestii życiowej, mogły się im mocno wryć w pamięć. Przemawiało to za podejściem do tych zeznań z ograniczonym zaufaniem. Taka ich ostrożna ocena prowadziła jednak do wniosku, że są generalnie wiarygodne. W sposobie składania sprawiały wrażenie spontanicznych i szczerych. Powodowie szczerze przyznawali, że wielu okoliczności nie pamiętają. Niska szczegółowość ich zeznań była adekwatna do czasu, jaki upłynął od opisywanych wydarzeń. Jednocześnie w swojej treści zeznania te nie zawierały nielogiczności, a także pozostawały w zgodzie z zasadami wiedzy i doświadczenia życiowego a przede wszystkim nie były sprzeczne z żadnymi innymi wiarygodnymi dowodami.

Sąd oddalił wnioski obu stron o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, gdyż zmierzały one do ustalenia okoliczności nieistotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Podstawy dla takiej oceny będą wynikały z dalszych rozważań.

Sąd zważył, co następuje:

Po ostatecznym ukształtowaniu swego stanowiska w sprawie powodowie domagali się ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu z 26 czerwca 2007 r. o nr KH/ (...), zawartej przez nich z pozwanym oraz zasądzenia świadczeń, które spełnili w wykonaniu tej umowy, jako nienależnych. Jak z tego wynika, żądanie ustalenia z jednej strony jest samodzielnym żądaniem pozwu a z drugiej stanowi przesłankę żądania zapłaty. W związku z tym dotyczy ono kluczowego w sprawie zagadnienia i dlatego należało je ocenić w pierwszej kolejności.

Zgodnie z art. 189 k.p.c., powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Interes prawny jest to interes dotyczący szeroko rozumianych praw i stosunków

prawnych powoda i występuje wówczas, gdy z jego strony istnieje obiektywna potrzeba ochrony prawnej, np. gdy powstała sytuacja grożąca naruszeniem prawa lub stosunku prawnego albo pozbawieniem go ochrony prawnej albo też zaistniała wątpliwość co do jego istnienia, a jednocześnie nie ma innych środków ochrony prawnej lub są one nieadekwatne do istniejącej obiektywnie potrzeby tej ochrony. Jak podkreśla się w orzecznictwie, ocena istnienia interesu prawnego wymaga zindywidualizowanych, elastycznych kryteriów, uwzględniających celowościowe podstawy powództwa wytoczonego w oparciu o art. 189 k.p.c., a jednym z tych kryteriów jest znaczenie, jakie wyrok ustalający wywarłby na sytuację prawną powoda obecnie i w przyszłości. O występowaniu interesu prawnego w uzyskaniu wyroku ustalającego świadczy możliwość stanowczego zakończenia tym wyrokiem sporu obecnie występującego, jak i sporów, które mogą z kwestionowanego stosunku prawnego wystąpić w przyszłości. Natomiast przeciwko istnieniu interesu prawnego przemawia możliwość uzyskania pełniejszej ochrony praw powoda w drodze innego powództwa (por. z wielu wyroków Sądu Najwyższego z 19 lutego 2002 r., IV CKN 769/00, OSNC 2003/1/13, z 30 listopada 2005 r. III CK 277/05, z 29 marca 2012 r. I CSK 325/11, z 15 maja 2013 r. III CSK 254/12, z 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14, nie publ.).

Między stronami powstał spór co do ważności zawartej przez nie umowy kredytu. Umowa jest przez powodów wykonywana i według jej treści ma być wykonywana do 2038 r. Opierając się na założeniu nieważności umowy, powodowie wytoczyli powództwo o zwrot części spełnionych świadczeń. Jednakże w drodze powództwa o świadczenie nie są w stanie uzyskać pełnej ochrony swego interesu prawnego, gdyż sam wyrok zasądający nie usunąłby definitywnie stanu niepewności prawnej, co do tego, czy pozwanemu są należne świadczenia, które nie zostały objęte pozwem i nie mogłyby zostać nim objęte (bo termin ich spełnienia przypadnie po dniu wyrokowania). Jest to skutkiem faktu, że w orzecznictwie i doktrynie nie ma zgody co do tego, czy prawomocny wyrok zasądający świadczenie wiąże tylko w zakresie samej sentencji, czy również motywów rozstrzygnięcia (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 14 maja 2003 r., I CKN 263/01, M. Prawn. 2015, nr 2, s. 85 i z 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, nie publ. oraz postanowienie tego Sądu z 9 stycznia 2019 r., sygn. I CZ 112/18, nie publ.). W rezultacie nie ma pewności, że sam wyrok zasądający świadczenie definitywnie przeciąłby spór o ważność umowy i zagwarantowałby powodowi, że w celu odzyskania świadczeń nie objętych pozwem, nie będą zmuszeni do wytoczenia kolejnego powództwa. Zatem, sam wyrok zasądający nie zapewni powodowi takiego samego poziomu ochrony prawnej, jak wyrok ustalający.

Wyrok ustalający nieważność umowy daje także powodowi pełniejszą ochronę prawną, gdyż w odróżnieniu od wyroku zasądającego stanowi podstawę wykreślenia hipoteki ustanowionej jako zabezpieczenie spłaty kredytu.

Uzasadniało to przyjęcie, że powodowie mają interes prawny w żądaniu ustalenia.

Przechodząc do oceny meritum tego żądania, w pierwszej kolejności należy wskazać, że przedmiotowa umowa kredytu miała charakter umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej. Tego rodzaju umowa wykształciła się w obrocie gospodarczym jako podtyp umowy kredytu. Charakteryzuje się ona tym, że kwota kredytu jest wyrażona w złotych, ale w dniu wypłaty zostaje poddana indeksacji, czyli przeliczeniu na określoną w umowie walutę obcą (walutę indeksacji). Przeliczona na walutę obcą kwota kredytu jest poddana oprocentowaniu według stopy procentowej właściwej dla tej waluty obcej i jest dzielona na raty, które są spłacane w złotych po ich przeliczeniu z waluty obcej na złote w umówionej dacie płatności rat.

Zastosowanie konstrukcji indeksacji, w celu ustalenia salda kredytu i wysokości świadczeń, do których zobowiązany jest kredytobiorca, nie narusza istoty umowy kredytu wyrażonej w art. 69 ust. 1 prawa bankowego, która polega na tym, że bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy kwotę środków pieniężnych a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie oraz zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty (por. wyroki Sądu Najwyższego z 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, OSNC - ZD 2016/3/49, z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016/11/134, z 8 września 2016 r., II CSK 750/15, z 14 lipca 2017 r., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Jednak w okolicznościach sprawy nie przesądzało to o ważności przedmiotowej umowy kredytu.

Stosownie do art. 353¹ k.c., strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współzycia społecznego. Jak z tego wynika, artykuł 353¹ k.c., wyrażający zasadę wolności (swobody) umów, wyznacza trzy granice tej wolności, którymi są: natura stosunku, ustawa i zasady współzycia społecznego. Natura umowy gospodarczej i generowanego przez nią stosunku sprowadza się generalnie do tego, że wyraża ona i pozwala realizować interes każdej ze stron, ponieważ zaś interesy te bywają przeciwstawne, istotę umowy stanowi uzgodnienie woli stron, wyrażającej ich interesy. Zgoda obydwu stron jest oczywistym wymogiem tak przy zawarciu umowy, jak i przy zmianach jej treści (por. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 22 maja 1991 r., III CZP 15/91, OSNC 1992/1/1). Osiągnięcie przez strony porozumienia co do wszystkich ważnych dla nich kwestii decydujących o kształcie ich zobowiązań jest więc istotą umowy, a nieuzasadniona możliwość jednostronnego i swobodnego kształtowania przez jedną stronę zobowiązania drugiej strony, tej istoty podważeniem.

W obrocie gospodarczym sprzeczne z naturą umowy dwustronnie zobowiązującej jest takie jej ukształtowanie, że jedna strona ma nieuzasadnioną swobodę w określeniu zobowiązania drugiej strony. Dlatego, przyznanie w umowie jednej z jej stron prawa do kształtowania zobowiązania drugiej strony musi być uzasadnione i mieć jasne granice, wynikające z tego uzasadnienia. W przypadku umowy kredytu mieszkaniowego, sprzeczne z jej naturą są takie postanowienia, które pozwalają bankowi na jednostronne i dowolne określanie rozmiaru zobowiązania kredytobiorcy do spłaty kredytu.

W przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, jako równoznaczne z postanowieniami wprost pozwalającymi bankowi na samodzielne określenie rozmiaru zobowiązania kredytobiorcy w zakresie spłaty kredytu, należy ocenić takie, które przyznają mu prawo do jednostronnego i swobodnego określenia kursu waluty dla celów indeksacji kwoty kredytu i spłaty rat. Rozmiar zobowiązania kredytobiorcy do zwrotu kredytu indeksowanego do waluty obcej wyznacza bowiem nie tylko wysokość kwoty kredytu w złotych, ale przede wszystkim jej równowartość wyrażona w walucie indeksacji. To ona bowiem podlega oprocentowaniu i podziałowi na raty. Jednocześnie, rzeczywisty rozmiar zobowiązania kredytobiorcy do spłaty rat kredytu w złotych w istocie wyznacza nie wysokość rat w walucie indeksacji, ale kwota wynikająca z przeliczenia rat na złote. Zatem, przyznanie w umowie bankowi prawa do jednostronnego i swobodnego określenia kursu waluty dla celów indeksacji i płatności rat, w konsekwencji prowadzi do jednostronnego i swobodnego ustalenia przez ten bank, zarówno kwoty kapitału podlegającej zwrotowi i stanowiącej podstawę naliczania oprocentowania, jak i wysokości świadczeń stanowiących realizację zobowiązania kredytobiorcy do spłaty w ratach kapitału z oprocentowaniem, czyli głównych elementów wyznaczających rozmiar jego zobowiązania. Co do zasady takie postanowienia stanowią przekroczenie granic swobody stron w kształtowaniu umowy kredytu indeksowanego.

Powyższe uwagi prowadzą do wniosku, że jeśli w świetle treści umowy długoterminowego kredytu mieszkaniowego indeksowanego do waluty obcej żadne szczególne okoliczności nie uzasadniają prawa banku do swobodnego określenia kursu waluty dla celów indeksacji i spłaty rat, aby umowa taka została ukształtowana w zgodzie z naturą stosunku prawnego, jaki kreuje, musi przewidywać taki sposób ustalenia kursu waluty dla celów indeksacji kwoty kredytu i określenia wysokości rat, który nie będzie miał cech jednostronności i dowolności, a więc będzie niezależny od decyzji banku i obiektywnie weryfikowalny. Przedmiotowa umowa kredytu nie spełnia tych warunków.

W § 2 ust. 2 umowy stron przewidziano, że wypłacona kwota kredytu zostanie przeliczona na franki szwajcarskie po kursie kupna z tabeli kursowej pozwanego. Z kolei w § 7 ust. 1 umowy wskazano, że raty kredytu spłacane będą w złotych po przeliczeniu kwoty każdej raty wyrażonej we frankach szwajcarskich na złote wg kursu sprzedaży z tabeli kursowej pozwanego obowiązującego na dzień spłaty. Umowa ani regulamin, który miał do niej zastosowanie, nie definiowały bliżej tabeli kursowej, ani sposobu określania w niej kursów walut, jak też w żaden inny sposób nie ograniczały swobody Banku w ustaleniu kursów franka szwajcarskiego w tabeli kursowej. Oznacza to, że w świetle umowy Bank miał całkowitą swobodę w ustalaniu kursu, po którym nastąpi przeliczenie kwoty kredytu na walutę indeksacji oraz przeliczenie raty kredytu na złote. Jednocześnie z treści umowy nie wynikało żadne uzasadnienie dla takiego rozwiązania. Dodać można, że również w toku procesu pozwany żadnego przekonującego uzasadnienia w tym przedmiocie nie przedstawił.

Podsumowując, postanowienia przedmiotowej umowy pozostawiają Bankowi pełną i niczym nieuzasadnioną swobodę w jednostronnym w określeniu kursu, po którym nastąpi przeliczenie kwoty kredytu na walutę indeksacji, jak również kursów, po których ma następować przeliczenie rat z waluty indeksacji na złote. Tym samym postanowienia te dawały Bankowi nieuzasadnioną swobodę w jednostronnym określaniu rozmiaru zobowiązania kredytobiorcy do spłaty kredytu. To zaś sprawiało, że treść ukształtowanego w ten sposób stosunku prawnego kredytu była sprzeczna z właściwością (naturą) tego stosunku, co powodowało, że umowa jest sprzeczna z prawem w rozumieniu art. 58 § 1 k.c. i jako taka jest nieważna.

Mając powyższe na uwadze Sąd orzekł, jak w punkcie 1 wyroku.

Stwierdzenie bezwzględnej nieważności przedmiotowej umowy na wyżej wskazanej podstawie prawnej czyniło zbędnym rozważanie innych powołanych przez powodów podstaw takiej nieważności. Sąd jednak uznał za celowe dokonanie także oceny przedmiotowej umowy pod kątem zarzutu powodów, że jest ona nieważna również z uwagi na zawarte w niej niedozwolone postanowienia umowne. W konsekwencji doszedł do przekonania, że zarzut ten jest uzasadniony.

Rozważania w tym zakresie należy rozpocząć od przytoczenia art. 385¹ § 1 k.c. Stanowi on:

§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

§ 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

§ 3. Nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

§ 4. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie spoczywa na tym, kto się na to powołuje.

Powyższy przepis stanowi implementację do polskiego prawa dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej powoływanej jako dyrektywa 93/13). Rodzi to obowiązek dokonywania jego wykładni w taki sposób, który pozwala urzeczywistnić cele tej dyrektywy. Dlatego w ramach tej wykładni należy uwzględniać treść tej dyrektywy i dotyczące jej orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ((...)) (por. uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021/9/56).

Z art. 385¹ § 1 k.c. wynika, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są takie, które: 1) znajdują się w umowie zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, jednak 2) nie zostały z nim indywidualnie uzgodnione a przy tym 3) kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając jego interesy oraz 4) nie określają jednoznacznie sformułowanych głównych świadczeń stron, w tym ceny lub wynagrodzenia.

Niewątpliwie jest, że przy zawieraniu przedmiotowej umowy kredytu Bank działał jako przedsiębiorca. Równie niewątpliwie jest, że powodowie zawarli ją jako konsumenci. Zgodnie z art. 22¹ k.c., za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Powodowie zawarli przedmiotową umowę kredytu bez jakiegokolwiek związku z swoją działalnością gospodarczą lub zawodową.

Postanowienia umowy kredytu regulujące klauzulę indeksacyjną (§ 2 ust. 2, § 7 ust. 1 w części dotyczącej przeliczania kwoty kredytu na walutę i rat na złote) i ściśle z nią powiązaną klauzulę tabel kursowych (§ 2 ust. 2, § 7 ust. 1 w części

dotyczącej stosowania do przeliczeń kursów z tabel kursowych pozwanego), nie zostały z powodami indywidualnie uzgodnione. Najlepszym tego dowodem jest to, że zostały zamieszczone we wzorze umowy, którym posługiwał się Bank.

Podkreślenia przy tym wymaga, że postanowieniem indywidualnie uzgodnionym w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. nie jest takie, którego treść konsument potencjalnie mógł negocjować, lecz tylko takie, które rzeczywiście powstało na skutek indywidualnych negocjacji. Pozwany nie przedstawił żadnych dowodów na potwierdzenie indywidualnego wynegocjowania powyższych klauzul, a powodowie temu przeczyli, więc nie można było przyjąć takiego stanu rzeczy (art. 385¹ § 4 k.c.).

W szczególności pozwany nie wykazał indywidualnego uzgodnienia spłaty kredytu w złotych. Nie ma żadnego dowodu potwierdzającego, że powodowie zostali poinformowani o istnieniu wyboru między spłatą w walucie i w złotych i o konsekwencjach wybrania każdej z tych opcji oraz, że dokonali świadomego wyboru sposobu spłaty.

Z istoty rzeczy nie podlegały negocjacom postanowienia regulaminu, którym posługiwał się pozwany, regulujące wyżej wskazane klauzule umowne.

Klauzula indeksacyjna określa główne świadczenia stron przedmiotowej umowy kredytu. Przed przystąpieniem do uzasadnienia tej tezy, podkreślenia wymaga, że klauzula indeksacyjna nie miała charakteru klauzuli waloryzacyjnej, o której mowa w art. 358¹ § 2 k.c., gdyż ewidentnie jej celem nie jest zachowanie realnej wartości kwoty kredytu w czasie wykonywania umowy, tylko obniżenie jego oprocentowania w zamian za przyjęcie przez powodów na siebie całego ryzyka walutowego z nim związanego. Swoje ryzyko Bank zabezpieczał nie przez umowną waloryzację, tylko (znacznie skuteczniej) przez odpowiednie operacje na rynku finansowym.

W swoim orzecznictwie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że warunkami, które określają główny przedmiot umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, są takie, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Przy czym Trybunał wielokrotnie wskazywał, że takie znaczenie mają warunki umowy dotyczące ryzyka kursowego w kredytach indeksowanych i denominowanych do waluty obcej (por. wyroki z 26 lutego 2015 r., C-143/13, B. M. i I. M. v. S. V. România SA, (...) 2015, nr 2, poz. I-127, pkt 54, z 20 września 2018 r., C-51/17, O. Bank (...) i O. Faktoring K. Z. v. T. I. i E. K., (...) 2018, nr 9, poz. I-750, pkt 68, z 14 marca 2019 r., C-118/17, Z. D. v. E. Bank H. Z., pkt 48, 52 i z 3 października 2019 r., C-260/18, K. D. i J. D. v. R. Bank (...), pkt 44).

W umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej postanowienia regulujące indeksację charakteryzują tę umowę jako podtyp umowy kredytu i stanowią o istocie wynikających z niej zobowiązań stron. Bez zastosowania tych postanowień niemożliwe byłoby ustalenie wysokości podlegającego spłacie kapitału i rat kredytu oraz naliczenie oprocentowania kredytu. Ponadto postanowienia te pozwalają osiągnąć podstawowy cel umowy: obniżyć oprocentowanie kredytu (a więc jego główny koszt) i uczynić go bardziej dostępnym i (pozornie) bardziej atrakcyjnym w zamian za przyjęcie przez kredytobiorcę na siebie całego ryzyka walutowego (kursowego). W tym kontekście są to też postanowienia regulujące cenę kredytu, o której mowa w art. 385¹ § 1 in fine k.c. W tym zakresie Sąd przyłącza się do tej linii orzeczniczej, która uznaje, że zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej klauzule, kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy (por. przykładowo wyroki Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019/12/115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18 i z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, nie publ.).

Powyższe oznacza, że zapisy klauzuli indeksacyjnej mogły być uznane za niedozwolone postanowienie umowne tylko w razie stwierdzenia, że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w zakresie wymogu jednoznacznego sformułowania postanowień określających główne świadczenia stron umowy, jako wyłączającego możliwość uznania ich za niedozwolone, ponownie wymaga odwołania

się do orzecznictwa (...). Za reprezentatywny w tym zakresie można uznać wyrok z 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16.

Trybunał podkreślił w nim, że wymogu przejrzystości warunków umownych nie można zawęzić do ich zrozumiałości pod względem formalnym i gramatycznym, lecz przeciwnie, z uwagi na to, że ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, między innymi ze względu na stopień poinformowania, ów wymóg wyrażenia warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem i w konsekwencji przejrzystości musi podlegać wykładni rozszerzającej. Dlatego, powinien on być rozumiany jako nakazujący także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, płynące dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne.

Dalej Trybunał, odnosząc się już bezpośrednio do umowy kredytu powiązanego z frankiem szwajcarskim (chodziło o kredyt denominowany, ale dla istoty jego stanowiska nie ma to znaczenia) wskazał, że w przypadku takiej umowy dyrektywa 93/13 nakłada na bank dwa obowiązki. Po pierwsze, kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie. Po drugie, bank musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, zwłaszcza w przypadku, gdy konsument będący kredytobiorcą nie uzyskuje dochodów w tej walucie. Uogólniając te wymagania (...) podkreślił, że wymóg wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem oznacza, że w wypadku umów kredytowych instytucje finansowe muszą zapewnić kredytobiorcom informacje wystarczające do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji. W tym względzie wymóg ów oznacza, że warunek dotyczący spłaty kredytu w tej samej walucie obcej co waluta, w której kredyt został zaciągnięty, musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości wzrostu lub spadku wartości waluty obcej, w której kredyt został zaciągnięty, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (por. wyrok z 20 września 2017 r., C-186/16, R. A. i in. v. (...) SA, (...) 2017, nr 9, poz. I-703, pkt 44, 45, 50 i 51 oraz powołane tam wyroki).

Jest oczywiste, że w świetle art. 6 k.c. to na pozwanym spoczywał obowiązek udowodnienia spełnienia wymogów pozwalających uznać, że postanowienia klauzuli indeksacyjnej zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Na tę okoliczność pozwany zaoferował zapis § 5 ust. 3 umowy kredytu oraz treść dokumentu z 6 czerwca 2007 r. pod nazwą „Informacja dla Wnioskodawców ubiegających się o produkty hipoteczne indeksowane kursem waluty obcej, oparte na zmiennej stopie procentowej”. Nie pozwalały one jednak na przyjęcie jednoznaczności klauzuli indeksacyjnej w wyżej przedstawionym rozumieniu.

Po pierwsze, klauzula ta stanowiła główny wyróżnik i oś umowy, dlatego mechanizm jej działania powinien być w niej opisany w taki sposób, aby jasne było jego fundamentalne znaczenie i aby przejrzystość została ujawniona jego istota i wszystkie konsekwencje. Tymczasem w przedmiotowej umowie omawiana klauzula została poszatkowana a jej elementy zostały poprzepłatane postanowieniami regulującymi klauzulę tabel kursowych i umieszczone w różnych miejscach umowy, wśród postanowień znacznie mniej istotnych dla konsumenta. Wymóg jednoznaczności nie został dochowany także z uwagi na niską komunikatywność użytych przy formułowaniu klauzuli zdań, gdyż są to typowe dla języka bankowego zdania wielokrotnie złożone o niskiej komunikatywności. Po jednokrotnym przeczytaniu mogą być one niezrozumiałe nie tylko dla konsumenta, ale nawet dla profesjonalisty. Taki sposób zapisania klauzuli powodował, że konieczne było szczególnie jasne i dokładne objaśnienie powodów jej postanowień i ich praktycznych konsekwencji - na co pozwany nie przedstawił żadnych dowodów, a czemu przeczyły wiarygodne zeznania powodów.

Po drugie, treść informacji z 6 czerwca 2007 r. jest zbyt niekonkretna i ogólnikowa, aby mogła stanowić spełnienie przez pozwanego ciężącego na nim obowiązku informacyjnego. Wprawdzie wynikało z niej, że z kredytem związane

jest ryzyko kursowe, ale już nie jego rozmiar i konsekwencje jego zmaterializowania się. Podkreślenia wymaga, że w tym zakresie nie była wystarczająca oczywista dla każdego informacja, że kurs franka może wzrosnąć, czy nawet wyjaśnienie, że spowoduje to nie tylko wzrost raty kredytu w złotych, ale też wyrażonego w złotych salda zadłużenia. Wymóg rzetelności nakazywał zobrazowanie konsekwencji, jakie dla powodów może nieść prawdopodobny wzrost kursu w okresie, na który umowa miała być zawarta. Wymagało to pokazania dotychczasowego kształtowania się kursu franka szwajcarskiego w długim okresie (co najmniej takim samym, jak ten, na jaki miała zostać zawarta umowa) w stosunku do złotego i innych reprezentatywnych walut krajów rozwijających się (z uwagi na brak rynkowych kursów złotego z okresu sprzed transformacji ustrojowej) i zbudowanie symulacji opartej na analogicznym wzroście kursu w przyszłości.

Przede wszystkim jednak w ramach obowiązku informacyjnego konieczne było uprzedzenie powodów o ryzyku skokowego wzrostu kursu franka szwajcarskiego i jego skali. Gospodarkę światową cyklicznie dotykają różnej natury kryzysy. W takich okresach w krajach rozwijających się, takich jak Polska, waluty miejscowe osłabiają się względem franka szwajcarskiego i to niekiedy bardzo gwałtownie. Przy czym z reguły później nie odrabiają całości strat. Podobnie się dzieje w przypadku lokalnych kryzysów gospodarczych obejmujących tylko dany kraj lub region. Dlatego, wyjaśniając powodom ryzyko walutowe, należało przywołać znane z historii kryzysy, które wywołały skokowy lub szybki wzrost kursu franka szwajcarskiego w stosunku do walut innych krajów i uświadomić im, że prawdopodobieństwo zmaterializowania się w Polsce takiego niekorzystnego dla nich scenariusza jest tym wyższe, im dłuższy jest okres kredytowania. W dacie zawarcia przedmiotowej umowy, pojawienie się w perspektywie kolejnych 31 lat co najmniej dwóch, trzech kryzysów gospodarczych powodujących gwałtowny wzrost kursu franka szwajcarskiego, było praktycznie pewne. Dlatego konieczne było przedstawienie powodom, w jaki sposób wzrost kursu wywołany takim kryzysem może wpłynąć na ich obciążenia finansowe na różnych etapach wykonywania umowy. Podkreślenia wymaga, że wyjaśniając rozmiar ryzyka kursowego pozwany mógł posługiwać się przykładami z innych krajów, gdzie wcześniej doszło do kryzysów spowodowanych nieodpowiedzialnym udzielaniem przez banki kredytów powiązanych z kursem franka szwajcarskiego (np. z Australii czy Włoch).

Po trzecie, w informacji z 6 czerwca 2007 r. ponoszone przez kredytobiorcę ryzyko walutowe zostało przedstawione w sposób mylący. W sytuacji umowy kredytu na 31 lat ograniczenie się do pokazania wzrostu kursu waluty indeksacji o różnicę między maksymalnym i minimalnym kursem franka z ostatniego roku, nie dawało powodom żadnego wyobrażenia o rzeczywistym rozmiarze ryzyka znacznego wzrostu kursu w okresie 31 lat trwania umowy. Przeciwnie, wprowadzało ich w błąd przez stworzenie iluzji niepodobieństwa bardzo znacznego wzrostu tego kursu. Taka symulacja nie tylko nie pokazywała rzeczywistego poziomu ryzyka, ale je zaciemniała i umniejszała.

Po czwarte, pracownik banku nie tylko nie wypełnił w stosunku do powodów obowiązku informacyjnego w zakresie ryzyka walutowego, ale jeszcze wprowadzili ich w błąd, pomniejszając to ryzyko przez zapewnienia o niskim prawdopodobieństwie poważnego wzrostu kursu franka szwajcarskiego.

Po piąte, żaden zapis umowy nie uprzedzał powodów, że nie przewiduje ona żadnej górnej granicy kwoty raty w złotych, jak też wzrostu wyrażonego w złotych zadłużenia z tytułu niespłaconego kapitału, spowodowanych wzrostem kursu franka. Jednocześnie zapisy umowy dotyczące wysokości sumy hipoteki oraz poddania się egzekucji, sugerowały, że górną granicą ich ryzyka majątkowego jest 469.448 zł. Był to kolejny element wprowadzający w błąd.

W wyniku powyższych rozważań Sąd przyjął, że postanowienia umowne, regulujące klauzulę indeksacyjną, nie są sformułowane w sposób jednoznaczny, a to, mimo że określają główne świadczenie stron, otwierało drogę do ich oceny pod kątem abuzywności.

W odróżnieniu od klauzuli indeksacyjnej, klauzula tabel kursowych nie określa głównych świadczeń stron umowy. Jej postanowienia dotyczą jedynie sposobu ustalania kursu franka szwajcarskiego, jako waluty indeksacji przy wypłacie kredytu i spłacie rat. Nie decydowała więc w żadnym zakresie o charakterze tej umowy, a jedynie o sposobie jej wykonywania i to od strony czysto technicznej. Możliwe było całkowicie odmienne ukształtowanie sposobu określania kursu franka szwajcarskiego na potrzeby wykonywania umowy bez zmiany jej istoty, jako kredytu indeksowanego do

waluty obcej. W związku z tym klauzula ta podlegała kontroli pod kątem abuzywności, niezależnie od tego, czy była jednoznacznie określona.

Art. 385¹ § 1 k.c. wprowadza dwuelementowe kryterium oceny, czy postanowienie umowy kształtujące prawa i obowiązki konsumenta ma charakter niedozwolony. Elementami tymi są sprzeczność z dobrymi obyczajami i rażące naruszenie interesów konsumenta.

„Dobre obyczaje” to klauzula generalna, której zadaniem jest wprowadzenie możliwości dokonania oceny treści umowy w świetle norm pozaprawnych. Chodzi przy tym o normy moralne i obyczajowe, akceptowane powszechnie albo w określonej sferze, na przykład w obrocie profesjonalnym, w określonej branży, w stosunkach z konsumentem itp. Przez dobre obyczaje należy zatem rozumieć pozaprawne reguły postępowania wyznaczane przez etykę, moralność i społecznie aprobowane zwyczaje. W obrocie konsumenckim są to więc takie wymogi jak: szacunek wobec partnera, uczciwość, szczerowość, lojalność, rzetelność czy fachowość. Sprzeczne z dobrymi obyczajami będą postanowienia umów, które nie pozwalają na realizację tych wartości. W szczególności dotyczy to takich postanowień, za pomocą których przedsiębiorca niełojalnie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób nieuwzględniający jego słusznym interesów (por. uchwała SN z dnia 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008/7–8/87).

Rażące naruszenie interesów konsumenta jest elementem oceny, które wprowadza wymóg prawnie istotnego stopnia sprzeczności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami. Ustawodawca posłużył się w art. 385¹ k.c. pojęciem rażącego naruszenia interesów konsumenta, co mogłoby sugerować ograniczenie stosowania tego przepisu tylko do przypadków bardzo poważnych, skrajnych. Jednak w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 ta sama przesłanka została określona jako spowodowanie poważnej i znaczącej nierównowagi wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. W tej sytuacji wymóg dokonywania wykładni art. 385¹ k.c. w zgodzie z postanowieniami i celem dyrektywy 93/13 powoduje konieczność rozszerzającej wykładni pojęcia rażącego naruszenia interesów konsumenta, celem objęcia nim również przypadków naruszeń poważnych, choć nie rażących w tradycyjnym rozumieniu tego słowa w polskim prawie cywilnym. Rażące naruszenie interesów konsumenta ma więc miejsce, gdy postanowienia umowy poważnie odbiegają od sprawiedliwego wyważenia praw i obowiązków stron, skutkując nieusprawiedliwioną dysproporcją na niekorzyść konsumenta.

Zaznaczyć trzeba, że oceniając naruszenie interesów konsumenta, należy uwzględnić nie tylko interesy o wymiarze ekonomicznym, ale także wszystkie inne, zasługujące na ochronę, jak zdrowie, czas, organizacja życia, prywatność, poczucie godności osobistej czy satysfakcja z zawarcia umowy o określonej treści.

Podsumowując powyższe uwagi dla potrzeb oceny klauzul indeksacyjnej i tabel kursowych zapisanych w przedmiotowej umowie kredytu, wskazać można, że w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszają interesy konsumenta takie postanowienia umowne, które, przez niełojalne, nierzetelne, czy nieuczciwe wykorzystanie zaufania konsumenta i braku po jego stronie odpowiedniej wiedzy, powodują poważną, nieusprawiedliwioną nierównowagę kontraktową na korzyść przedsiębiorcy.

Przed przystąpieniem do oceny klauzul indeksacyjnej i tabel kursowych zawartych w przedmiotowej umowie pod kątem zgodności z dobrymi obyczajami, należy jeszcze podkreślić, że zgodnie z art. 385² k.c., oceny tej dokonuje się według stanu z chwili podpisania umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny. Zatem, przy dokonywaniu oceny niedozwolonego charakteru postanowienia umownego nie ma żadnego znaczenia, w jaki sposób umowa była przez strony wykonywana (por. uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019/1/2 i powołane tam orzeczenia). W szczególności nie jest ważne, czy przedsiębiorca rzeczywiście korzystał z możliwości, jakie wynikały z korzystnego dla niego brzmienia postanowień umownych. Innymi słowy, jeśli zapisy umowy dawała przedsiębiorcy możliwość naruszenia interesów konsumenta, dla przyjęcia ich niedozwolonego charakteru nie jest istotne, czy przedsiębiorca z tych zapisów skorzystał lub chciał skorzystać. Dlatego w sprawie nie

miało znaczenia, w jaki sposób pozwany ustalał i ustala kurs waluty indeksacji, w szczególności czy robi to rzetelnie i uczciwie.

Odnosnie do klauzuli tabel kursowych podkreślenia wymaga, że pozostawiała ona Bankowi niczym nieograniczoną swobodę w kształtowaniu kursów kupna i sprzedaży franka szwajcarskiego, które będą miały zastosowanie do indeksacji i spłaty kredytu. W świetle jej postanowień możliwa była także sytuacja, że Bank określi w swoich tabelach odrębne kursy kupna i sprzedaży, które będą miały zastosowanie wyłącznie do kredytów hipotecznych, co pozwoli mu przyjąć bardziej niekorzystną politykę kursową w stosunku tylko do tej kategorii klientów i zapewnić sobie dodatkowe, nieuzasadniony zysk ich kosztem. Ponadto powodowie nie zostali jasno poinformowani o skali dodatkowych obciążeń finansowych z powodu różnic kursowych, które będą musieli ponosić w okresie wykonywania umowy. Dlatego Sąd nie miał wątpliwości, że klauzula tabel kursowych w sposób sprzeczny z wymogami uczciwości i lojalności rażąco narusza interes ekonomiczny powodów.

Dodać można, że w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego od dawna przesądzone jest, że postanowienia umowy pozwalające bankowi na określenie wysokości należności obciążającej konsumenta na podstawie własnych tabel kursowych, bez wskazania obiektywnych kryteriów ustalania kursów, jest niedozwolonym postanowieniem umownym w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016/11/134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18 i z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, nie publ.).

Oceniając klauzulę indeksacyjną, w pierwszej kolejności podkreślić trzeba, że za jej pomocą powodowie zostali obciążeni całością ryzyka aprecjacji franka szwajcarskiego w całym okresie umowy.

W umowie stron klauzula indeksacyjna została wprowadzona obok klauzuli zmiennego oprocentowania i dodatkowo bardzo znacznie podniosła umowne ryzyko powodów. W przypadku klauzuli zmiennego oprocentowania wzrost oprocentowania kredytu prowadzi do wzrostu wysokości raty, jednak nie rośnie saldo zadłużenia kredytobiorcy. Tymczasem w przypadku klauzuli indeksacyjnej, wzrost kursu waluty oznacza jednoczesny wzrost wysokości raty w złotych i pozostałego do spłaty zadłużenia wyrażonego w złotych. Przy czym w umowie stron stopień obciążenia powodów skutkami wzrostu kursu nie jest w żaden sposób ograniczony. Takie ukształtowanie klauzuli indeksacyjnej było tym bardziej nieakceptowalne z punktu widzenia zasad uczciwości i rzetelności, że ryzyko znacznej aprecjacji franka szwajcarskiego w okresie, na jaki umowa została zawarta, było bardzo wysokie.

Skutkiem nałożenia na powodów całości ryzyka aprecjacji franka szwajcarskiego, było bardzo nierównomierne i niesprawiedliwe rozłożenie ogólnego ryzyka ponoszonego przez obie strony w związku z zawarciem umowy. W świetle jej postanowień Bank ryzykował stratę znacznej części kwot, które zostały wypłacone powodom. Strata taka mogła jednak nastąpić tylko w przypadku szybkiego i radykalnego spadku wartości franka szwajcarskiego w stosunku do złotego. Biorąc pod uwagę realia ekonomiczne, było to ryzyko znikome. W świetle treści umów Bank ryzykował też tym, że powodowie staną się niewypłacalni. Jednak ryzyko to w znacznym stopniu ograniczył przez uzyskanie hipoteki na ich nieruchomości. Tymczasem ich sytuacja przedstawiała się zupełnie inaczej. Umowa nie dawała im żadnych skutecznych narzędzi zapobieżenia negatywnym skutkom gwałtownej aprecjacji franka szwajcarskiego. W wyniku wzrostu jego kursu wysokość ich zobowiązania w przeliczeniu na złote mogła przewyższyć nie tylko wartość nieruchomości, ale też całego ich majątku. Ponadto wzrost kursu mógł spowodować po ich stronie brak możliwości finansowych obsługi rat, nawet przy niezmiennym poziomie ich realnych dochodów. Wyżej przedstawiony rozkład ryzyka obu stron był tym bardziej nieakceptowalny, że Bank mógł (i czynił to) zabezpieczać się przed ryzykiem kursowym pozaumownie (przez odpowiednie operacje na rynku finansowym), natomiast powodowie praktycznie nie mieli takiej możliwości. Bank mógł też zredukować negatywne skutki zniszczenia się jakiegoś rodzaju ryzyka przez niwelowanie strat w danym segmencie działalności zyskami z innych segmentów.

Wprowadzenie do umowy stron klauzuli indeksacyjnej nastąpiło z wykorzystaniem przewagi kontraktowej Banku i zaufania, jakim się u powodów cieszył. Bank, dysponując nieporównywalnie większymi niż oni możliwościami oceny

ryzyka wiążącego się z indeksacją oraz mogąc, w przeciwieństwie do nich, efektywnie zabezpieczać się przed tym ryzykiem, wprowadził do umowy klauzulę indeksacyjną w kształcie, w którym chroniła jedynie jego własny interes ekonomiczny, kosztem wystawienia powodów na bardzo znaczne ryzyko kursowe.

Powyższe uwagi prowadzą do wniosku, że klauzula indeksacyjna w sposób niesprawiedliwy, nielojalny i nieuczciwy prowadziła do poważnego i nieusprawiedliwionego uprzywilejowania pozycji Banku w przedmiotowej umowie kredytu. Stanowiła więc niedozwolone postanowienie umowne.

Z tych przyczyn klauzulę indeksacyjną i klauzulę tabel kursowych Sąd uznał za niedozwolone postanowienia umowne, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c.

Art. 385¹ § 1 k.c. wprowadza sankcję niezwiązania konsumenta niedozwolonymi postanowieniami umownymi. W okolicznościach sprawy prowadziło to do nieważności przedmiotowej umowy kredytu.

Brak związania konsumenta niedozwolonym postanowieniem umownym oznacza, że nie wywołuje ono żadnych skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu. Konsument może następnie udzielić świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną albo podjąć decyzję przeciwną (odmówić zgody), co spowoduje trwałą bezskuteczność (nieważność) niedozwolonego postanowienia. Jeżeli umowa bez klauzuli abuzywnej nie może wiązać stron, dzieli los klauzuli. W sytuacji, w której klauzula abuzywna stała się definitywnie bezskuteczna (nieważna) wskutek odmowy jej potwierdzenia przez konsumenta, o obowiązywaniu umowy decyduje to, czy weszła w jej miejsce jakaś regulacja zastępcza. To zaś zależy od tego, czy całkowita i trwała bezskuteczność (nieważność) umowy naraża konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, czemu może on wiążąco zaprzeczyć, sprzeciwiając się utrzymaniu umowy (por. uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021/9/56 i powołane tam orzecznictwo (...)).

Powodowie świadomie i swobodnie odmówili wyrażenia zgody na wyżej wskazane klauzule abuzywne, czego wyrazem był już pozew i co potwierdzili w toku rozprawy. Spowodowało to trwałą bezskuteczność (nieważność) tych klauzul. Funkcjonowanie przedmiotowej umowy kredytu bez ich postanowień nie było możliwe.

Klauzula indeksacyjna decydowała o istocie umowy stron. Jej eliminacja była niemożliwa bez zmiany charakteru tej umowy. Usunięcie klauzuli indeksacyjnej doprowadziłoby do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (por. wyrok (...) z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, K. D. i J. D. v. R. Bank (...), pkt 44). Wylimitowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki jego oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016/11/134 i z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, nie publ.)

Wyłączenie z przedmiotowej umowy klauzuli indeksacyjnej powodowałoby również niemożność określenia oprocentowania kredytu. Kwota zobowiązania obu stron wyrażona byłaby w złotych, przy braku adekwatnego do tego mechanizmu wyznaczania oprocentowania kredytu. W tym celu nie można byłoby wykorzystać postanowień umowy dotyczących oprocentowania opartego o stawkę LIBOR 3M CHF, gdyż ze swej istoty jest ona właściwa tylko dla franka szwajcarskiego. Oparcie w umowie stron oprocentowania kredytu w złotych na stawce LIBOR 3M CHF tworzyłoby z niej prawną i ekonomiczną hybrydę, która byłaby nie do pogodzenia z naturą umowy kredytu, która zakłada, że oprocentowanie kredytu jest oparte o wyznaczniki właściwe dla waluty kredytu. Nie istnieją i z istoty rzeczy nie mogą istnieć umowy kredytu oparte na odmiennym założeniu. Oprocentowanie kredytu jest bowiem ceną danego pieniądza w czasie. Poza tym, w takiej sytuacji również doszłoby do zaniknięcia ryzyka kursowego ze skutkiem przekształcenia umowy stron w umowę o odmiennej istocie i charakterze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, nie publ.).

W konsekwencji powyższych uwag należało uznać, że wyeliminowanie z przedmiotowej umowy kredytu niedozwolonych postanowień umownych prowadzi do jej nieważności.

Powodowie, uprzedzeni o możliwych, negatywnych skutkach nieważności umowy, sprzeciwili się jej utrzymaniu. Ich oświadczenia zostały złożone w oparciu o pełną, dostępną wiedzę i świadomość konsekwencji nieważności umowy kredytu. Powodowało to definitywną nieważność tej umowy.

Podsumowując całość dotychczasowych rozważań, Sąd uznał, że przedmiotowa umowa kredytu jest nieważna na podstawie art. 58 § 1 k.c. z powodu sprzeczności z art. 353¹ k.c. Sąd doszedł też do wniosku, że nawet gdyby umowę uznać za ważną w świetle art. 353¹ k.c., to i tak do jej nieważności prowadzi wyeliminowanie z niej niedozwolonych postanowień umownych, gdyż w ten sposób zostaje pozbawiona elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, a więc umowy, której zawarcie było wolą stron.

W związku z powyższym należało rozważyć konsekwencje bezwzględnej nieważności umowy, która była pierwszoplanową podstawą rozstrzygnięcia.

Zgodnie z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości. Z kolei art. 410 § 1 k.c. stanowi, że powyższy przepis stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego. Stosownie zaś do art. 410 § 2 k.c., świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

Świadczenie spełnione w wykonaniu nieważnej czynności prawnej jest objęte ostatnią z wymienionych w art. 410 § 2 k.c. kondycji - czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (*condictio sine causa*). W przypadku nieważności umowy kredytu kredytobiorcy i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w jej wykonaniu (por. wyżej już powoływana uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21).

W okresie objętym żądaniem pozwu w wykonaniu nieważnej umowy kredytu powodowie zapłacili pozwanemu 38.409,35 CHF z tytułu rat kredytu. Ponadto w tym okresie w ramach umowy zapłacili 8.319 zł z tytułu refinansowania kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz 3.527,67 zł prowizji za zwiększone ryzyko pozwanego z tytułu niskiego wkładu własnego. W zakresie tych kwot powództwo było więc zasadne.

Przeciwko roszczeniu powodów pozwany zgłosił zarzut przedawnienia (k. 194). Był on nieuzasadniony.

Roszczenie o zwrot nienależnych świadczeń w postaci rat spłaty czy kosztów ubezpieczenia uiszczonych w wykonaniu nieważnej umowy kredytu, nie jest roszczeniem o świadczenie okresowe. Ani raty kredytu, ani spłaty kosztów ubezpieczenia nie są świadczeniem okresowym, tylko spełnianym w częściach, ale nawet gdyby były świadczeniem okresowym, roszczenie o ich zapłatę nie przysługiwało powodom tylko pozwanemu, więc tylko jego roszczenie mogłoby się z tego powodu przedawnić w trzyletnim terminie.

Roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, w tym o zwrot nienależnego świadczenia, o ile nie są związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, przedawniają się w ogólnym terminie z art. 118 k.c. in principio (por. uchwała Sądu Najwyższego z 25 listopada 2011 r., III CZP 67/11, OSNC 2012/6/69 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 1976 r., III CRN 289/76 i z dnia 25 lutego 2005 r., II CK 439/04, nie publ.).

Zarzut nadużycia przez powodów prawa podmiotowego (k. 659v) był bezpodstawny. Został on oparty na fałszywych przesłankach. Nie ulega wątpliwości, że Bank udzielał kredytów denominowanych bez złej woli. Jednakże czynił to też bez należytej staranności, gdyż jej zachowanie (w tym analiza negatywnych konsekwencji społecznych, jakie wiązały się z udzielaniem takich kredytów przez banki w innych krajach, np. w Australii w latach

osiemdziesiątych dwudziestego wieku) skłoniłoby go do powstrzymania się od szerokiego oferowania tego typu produktu konsumentom, jako zbyt ryzykownego. Nie można też się zgodzić z postawieniem przez pozwanego problemu w ten sposób, że powodowie czerpali korzyści z klauzuli indeksacyjnej a do wytoczenia powództwa skłoniła ich chęć uniknięcia konieczności wywiązania się z umowy. Właściwa perspektywa jest taka, że powodowie wytoczyli powództwo, bo zmaterializowało się ryzyko znacznej aprecjacji franka szwajcarskiego, o skali którego praktycznie nie zostali przez pozwanego poinformowani, choć jego obowiązkiem było to uczynić. Znalezione, się przez licznych konsumentów (w tym powodów), którzy zawarli umowy „frankowe”, w korzystniejszej sytuacji niż inni kredytobiorcy, którzy zaciągnęli kredyty w złotych, jest problemem społecznym, który może rozwiązać jedynie interwencja ustawodawcy. W żadnym razie sposobem na jego rozwiązanie nie może być uznanie za nadużycie prawa zasadnego domagania się przez pozwanych uznania za abuzywne postanowień umowy.

Nieskuteczne było powołanie się przez pozwanego na art. 411 pkt 1 i 2 k.c. (k. 660). Z brzmienia art. 411 pkt 1 k.c. wprost wynika, że przewidziany w nim brak możliwości żądania zwrotu świadczenia nienależnego nie obejmuje sytuacji, gdy jego spełnienie nastąpiło w wykonaniu nieważnej umowy.

Art. 411 pkt 2 k.c. jest w orzecznictwie interpretowany wąsko i w praktyce stosowany głównie w odniesieniu do świadczeń quasi-alimentacyjnych czy związanych ze stosunkiem pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2011 r., I CSK 286/10, M. Praw. 2011, nr 24, s. 134). Nie ma potrzeby sięgania do niego w sytuacji, w której wzbogacony środkami pieniężnymi wypłaconymi przez bank w wykonaniu nieważnej umowy kredytu jest prawnie (a nie tylko moralnie) zobowiązany do jej zwrotu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021/6/40).

Powodowie żądali zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie i żądanie to było w całości uzasadnione. Stosownie do art. 481 § 1 k.c., jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Natomiast w myśl zdania pierwszego § 2 art. 481 k.c., jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie. Opóźnienie ma miejsce wówczas, gdy dłużnik nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie. Roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia ma charakter bezterminowy. Zgodnie z art. 455 k.c., jeśli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania.

Wnioskiem z 5 września 2019 r. powodowie wezwali pozwanego do próby ugodowej. Zgłosili w nim także roszczenie o zapłatę 5.124 zł jako nienależnie pobranej opłaty za zrefinansowanie kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego. Pozwany odpowiedział odmownie pismem z 14 października 2019 r., wobec czego był w opóźnieniu z zapłatą tej kwoty najpóźniej od 15 października 2019 r.

Pismem z 13 listopada 2019 r. powodowie wezwali pozwanego do zapłaty 44.277,63 CHF nienależnie pobranych rat za okres od 16 listopada 2009 r. do 15 października 2019 r. oraz 11.846,67 zł nienależnych opłat za refinansowania kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz prowizji za zwiększone ryzyko Banku w związku z niskim wkładem. Pozwany odpowiedział odmownie pismem z 19 grudnia 2019 r., wobec czego był w opóźnieniu z zapłatą kwot 38.409,35 CHF i 6.722,67 zł (11.846,67 zł minus 5.124 zł) najpóźniej od 20 grudnia 2019 r.

Mając powyższe na uwadze Sąd orzekł, jak w punkcie 2 i 3 wyroku.

O kosztach procesu Sąd rozstrzygnął w punkcie 4 wyroku na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz art. 99 k.p.c. Powodowie wygrali proces w całości, co uzasadniało obciążenie pozwanego obowiązkiem zwrotu im poniesionych przez nich jego kosztów. Składały się na nie opłata od pozwu 1.000 zł, opłaty skarbowe od pełnomocnictw 34 zł i wynagrodzenie pełnomocnika - radcy prawnego 5.400 zł.

Sąd nie znalazł podstaw do objęcia zwrotem kosztów procesu na rzecz powodów kosztów wywołanych podjętą przez nich próbą ugodową. Stosownie do art. 186 § 2 k.p.c., jeżeli przeciwnik bez usprawiedliwienia nie stawi się na posiedzenie, sąd na żądanie wzywającego, który wniósł następnie w tej sprawie pozew, uwzględni koszty

wywołane próbą ugodową w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Jak z tego wynika, warunkiem uwzględnienia kosztów wywołanych próbą ugodową, jest nieusprawiedliwione niestawiennictwo przeciwnika. Z materiału dowodowego to nie wynika, ale nawet jeśli pozwany nie stawił się na posiedzenie wyznaczone w postępowaniu pojednawczym, to w sytuacji, gdy wcześniej złożył pismo, w którym jasno oświadczył, że ugoda na warunkach wzywającego jest wykluczona (k. 50), nie można uznać, że nastąpiło to bez usprawiedliwienia. W sytuacji, gdy przeciwnik wniosku nie widzi możliwości zawarcia ugody i lojalnie informuje o tym sąd i wnioskodawcę na piśmie, stawianie mu wymogu obecności na posiedzeniu pojednawczym, tylko po to, żeby uniknąć negatywnych konsekwencji z art. 186 § 2 k.p.c. byłoby absurdalne. Dlatego złożenie takiego pisma należy uznać za jednoznaczne z usprawiedliwieniem nieobecności.

SSO Marcin Garcia Fernandez